

นิบาต

นิบาต ใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง เพื่อบอก
กาลปะนะ (ภนฺเต), กาล (ทฺิยโย), ที่ (อนฺโต), ปริจเฉท (ยว), อุปเฌ (วฺิย),
ปฏิเสธ (โน), ความได้ยินเล่าลือ (กฺิร), ความปรักป (สเจ), ความถาม (กฺิ),
ความรับ (อว), ความเตือน (หนฺท) เป็นต้น

นิบาตบอกกาลปะนะ

ยคเฌ	สรวมชีพ, ขอเดชะ
ภนฺเต, ภทฺนเต	ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่)
ภณ	พนาย (คนผู้ดีเรียกคนใช้)
อมโฌ	แนะนำผู้เจริญ (ใช้เรียกชายด้วยวาจาสุภาพ)
อาวุโส	ดูก่อนผู้มีอายุ (พระพรราชาแก่ เรียกพระพรราชาอ่อน, พระเรียกภคฤหัสถ์)
เร, อเร	เว้ย, ้วย (ใช้เรียกคนเลวทราม)
เห	เฮ้ย (ใช้เรียกคนเลวทราม)
เช	แม่ (ใช้เรียกสาวใช้)

นิบาตบอกกาล

ทิวา	(ในเวลากลาง)วัน	ปาโต	ในเวลาเช้า
ทฺิยโย	ในวันวาน, เมื่อวาน	สาย	ในเวลาเย็น
ปรทฺิยโย, ปร	ในวันขึ้น, เมื่อวานขึ้น	อด, อโถ	ครั้งนั้น, ลำดับนั้น,
เสว, สุเว	ในวันรุ่ง		ภายหลัง, อนึ่ง
ปรสุเว	ในวันมะรืน	สมปติ	บัดเดี๋ยวนี้
อภิกฺขณ	เนื่องๆ	อายุติ	ต่อไป

นิบาตบอกที่

อุทฺธ, อุปฺริ	เบื้องบน	โอร	ฝั่งใน
อโร	เบื้องต่ำ	ปาร	ฝั่งนอก
อนฺโต, อพภนฺตร	ภายใน	หุร	โลกอื่น
ติโร, พฺท, พฺทฺิฐา, พฺทฺิธา	ภายนอก	สมมุข	ต่อหน้า
เทฏฐา	ภายใต้	ปรสมมุข	ลับหลัง
อนฺตรา	ระหว่าง	โรโ	ที่ลับ

อพยยศัพท์

คือศัพท์ที่ไม่ได้แจกด้วยวิภตติทั้ง ๗ อย่างนามศัพท์ คงรูปอยู่อย่างเดียว
แบ่งเป็น ๓ คือ ๑. อุปสัค ๒. นิบาต ๓. ปัจจัย

อุปสัค

อุปสัค ใช้นำหน้านามนาม คุณนาม และกิริยา ให้พิเศษขึ้น
เมื่อนำหน้านาม อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายคุณนาม
เมื่อนำหน้ากิริยา อุปสัคนั้นมีอาการคล้ายกิริยาวิเสสนะ

อติ	ยิ่ง, เกิน, ล่วง	อุป	เข้าไป, ไกล, มั่น
อธิ	ยิ่ง, ใหญ่, ทับ	นิ	เข้า, ลง
อภิ	ยิ่ง, ใหญ่, จำเพาะ, ข้างหน้า	นิ	ไม่มี, ออก
อนุ	น้อย, ภายหลัง, ตาม	ป	ทั่ว, ข้างหน้า, ก่อน, ออก
อป	ปราศ, หลีก	ปฏฺิ	เฉพาะ, ตอบ, ทวน, กลับ
อปิ, ปิ	ใกล้, บน	ปริ	รอบ
อุ	ขึ้น, นอก	วิ	วิเศษ, แจ้ง, ต่าง
อว, โอ	ลง	ส	พร้อม, กับ, ดี
ปรา	กลับความ	สุ	ดี, งาม, ง่าย
อา	ทั่ว, ยิ่ง, กลับความ	ทุ	ชั่ว, ยาก

นิบาตบอกปริจเฉท

กิว	เพียงไร	สมนฺตา	โดยรอบ
ยาว	เพียงใด	ดาว	เพียงนั้น
ยาวตา	มีประมาณเพียงใด ..	ดาวตา	มีประมาณเพียงนั้น
กิตดาวตา	มีประมาณเท่าใด	เอตดาวตา	มีประมาณเท่านั้น
ยาวเทว	เพียงใดนั้นเทียว	ดาวเทว	เพียงนั้นนั้นเทียว

นิบาตบอกอุปมาอุปไมย

ยถา, เสยยถา	ฉนั้นใด	วฺิย	ราวกะ
ตถา, เหว	ฉนั้นนั้น	อฺิว	เพียงดัง

นิบาตบอกประการ

ยถา, ถล	โดยประการใด	ตถา, เหว	โดยประการนั้น
---------	-------------	----------	---------------

นิบาตบอกปฏิเสธ

น, โน	ไม่	อล	พอ, ออย่าเลย
มา	อย่า	ว	เทียว
วินา, อดฺยตฺร	เว้น	เอา	นั้นเทียว

นิบาตบอกความได้ยินเล่าลือ

กฺิร, ขล, สฺุทฺิ ได้ยินว่า

นิบาตบอกปรักป

เจ	หากว่า	อปเปว	นาม	ชื่อแม่เฒ
สเจ, อด	ถ้าว่า	ยณฺนูน		กระไรหนอ
ยฺทฺิ	ผิวว่า			

นิบาตบอกความถาม

กฺิ	หรือ, อะไร	กจจฺิ	แลหรือ
นุ	หนอ	ถล	อย่างไร
นฺนุ	มิใช่หรือ	เสยยถฺิ	อย่างไรนี้
อุทฺาหุ, อาหุ	หรือว่า		

นิบาตบอกความรับ

อว, อวมนฺตา เอา (ครับ, ค่ะ, ใช่ ...)

นิบาตบอกความเตือน

อฺิงฆ	เชิญเถิด	หนฺท, ตคฺฆ	เอาเถิด
-------	----------	------------	---------

นิบาตสำหรับผูกศัพท์และประโยค

ปน, ตุ	ก็, ส่วนว่า	ถลว	อีกอย่างหนึ่ง
จ	ก็, จริงอยู่, อนึ่ง, ด้วย	ว	หรือ, บ้าง, ก็ดี, ก็ตาม
หฺิ	ก็, จริงอยู่, เพราะ	อปิ	แม่, บ้าง
		อปิจ	เออ

นิบาตสักว่าเป็นเครื่องทำบทให้เต็ม

นุ, วต	หนอ	เว, ทเว	เว้ย, แล	สุ	ลี
โข	แล	โว	โว้ย, แล		

นิบาตมีเนื้อความต่างๆ

ปุณ	อีก	สห, สหฺธิ	กับ, พร้อม
ปุณปุณฺ	บ่อยๆ	สยฺ, สยฺม	เอง
เตนฺหิ	ถ้าอย่างนั้น	นฺ	แน่
ภฺยโย	ยิ่ง	อฺทธา, อวฺสฺ	แน่แท้
ภฺยโยโส	โดยยิ่ง	อภฺยทฺตฺ	โดยแท้
สมฺมา	โดยชอบ	มภฺยเว	เห็นจะ..., น่าจะ...
มิจฺฉา	ผิด	ปจฺฉา	ภายหลัง
มุสา	เท็จ	ปฏฺฐาย, ปฏฺธิ	ตั้งแต่, จำเดิม
อลิํ	ไม่จริง, เหลาะแหละ	ปฺ	มาก, ต่างหาก
มุธา	เปล่า	อิสํ	นิดหน่อย, เล็กน้อย
อุจฺจํ	สูง	กฺวฺจิ	บ้าง
นิจํ	ต่ำ	อารา	ไกล
สฺกิ	คราวเดียว	อาวฺ, สจฺฉิ	แจ้ง
สฺตกฺขตฺตํ	ร้อยคราว	นาเนา	ต่างๆ
สฺนิกํ	ค่อยๆ, เบาๆ, ช้า	วิสุํ	แยก, เฉพาะ, ต่างหาก
ชิปฺปิ, สหฺสา	พลัน, โดยพลัน	ภฺยจฺยาปิ	แม้ก็จริง, แม้โดยแท้
ลฺหุ, ลฺหุํ, ลฺหุสฺ	เร็ว, พลัน, เบา	ตา	ก่อน
อริํ, อาสุํ, ตฺนฺณํ	เร็ว, พลัน	ปฺ	ก่อน, ที่แรก, ครั้งแรก
อจฺริ	ไม่นาน, เร็ว	เอวํ, อิธิ, อิถฺ	อย่างนี้
จฺริ, จิรฺสฺ	นาน	สฺกฺกจฺ	โดยเคารพ
สาธุ	ดีละ, ดั่งข้าพเจ้าขอโอกาส (ชมเชย, ขอโอกาส)		
สาธุ, สฺ	ดีแล้ว (อนุโมทนา, พลอยยินดี)		
ทฺ	ไม่ดี, น่ารังเกียจ		
อโ	โอ (นำอัศจรรย์; สรรเสริญ/ดีเยี่ยม; บรรารณา)		
นาม	ชื่อ, ชื่อว่า, ธรรมดา, ธรรมชาติ		
อิติ	เพราะเหตุนั้น, ว่า...ดั่งนี้, ด้วยประการฉะนี้, ชื่อว่า		

ปัจจัย

ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัติ
 ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมายกิริยาและวิภัติ
 • โต ปัจจัย ใช้ลงท้ายนามนามและศัพท์นาม
 เป็นเครื่องหมาย ตติยวิภัติ แปลว่า ช่าง
 เป็นเครื่องหมาย ปัญจมีวิภัติ แปลว่า จาก-แต่

ยโต	แต่...ใด	เอกโต**	ช่างเดียว
ตโต	แต่...นั้น	อุกโต	ช่างทั้งสอง
เอโต*เอตโต, อโต	แต่...นั้น	ปรโต	ช่างอื่น
อิโต	แต่...นี้	อปรโต	ช่างอื่นอีก
อมฺโต	แต่...โน้น	ปุรโต	ช่างหน้า
อภฺยโต	แต่...อื่น	ปจฺโต	ช่างหลัง
อภฺยตฺรโต	แต่...อันใดอันหนึ่ง	ทกฺขินโต	ช่างขวา
สพฺโต	แต่...ทั้งปวง	วามโต	ช่างซ้าย
กฺโต	แต่...ไหน	อุตฺรโต	ช่างเหนือ
กตฺรโต	แต่...อะไร	อธฺรโต	ช่างล่าง
อิตรโต	แต่...นอกนี้		

* เอโต ไม่พบที่ใช้ใน ไตร.

** เอกโต โดยมากแปลว่า “โดยความเป็นอันเดียวกัน” (โดยความเป็นหนึ่ง)
 = เอก(ภาว)โต เป็นสมาส ลบ ‘ภาว’

เปรียบเทียบ

อภฺยตฺร (นิบาต)	เว้น, แยก
อภฺยตฺร (ศัพท์นาม)	ใน...อื่น (=อภฺยตฺรมิ)
อภฺยตฺร (ศัพท์นาม)	คนใดคนหนึ่ง

ยโต	= ยสมฺมา
ยตฺร	= ยสฺมิ
ยथा	= ยสฺมิ กาล

• ตฺร ตถ ห ธ ธิ หิ หํ ฬิณฺจณํ วั ปัจจัย ใช้ลงท้ายศัพท์นาม
 เป็นเครื่องหมาย สัตตมีวิภัติ แปลว่า ใน

ยตฺร,	ยตถ,	ยฺหิ, ยฺหํ		ใน...ใด
ตตฺร,	ตตถ,	ตฺหิ, ตฺหํ		ใน...นั้น
อตฺร,	อตถ, เอตถ,		อิธ, อิห	ใน...นี้
อภฺยตฺร,	อภฺยตถ			ใน...อื่น
กตฺร,	กตถ,	กฺหิ, กฺหํ,	กฺฬิณฺจณํ, กว	ใน...ไหน *
	กตถฺจิ			ในที่ไหนๆ, ในที่บางแห่ง
สพฺตฺร,	สพฺตถ,		สพฺพิ	ใน...ทั้งปวง
เอกตฺร,	เอกตถ			ใน...เดียว
อุภฺยตฺร,	อุภฺยตถ			ใน...สอง
อมฺตฺร				ใน...โน้น

• ทา ทานิ ธิ ธฺนา ทาณํ ชฺช ชฺชฺ ปัจจัย ใช้ลงท้ายศัพท์นาม
 เป็นเครื่องหมาย สัตตมีวิภัติ แปลว่า ใน ลงในกาลอย่างเดียว

ยथा	ในกาลใด, เมื่อใด	กรหฺจิ	ในกาลไหนๆ, บางครั้ง
ตथा	ในกาลนั้น, เมื่อนั้น	อรฺณา	ในกาลนี้, เมื่อก็
เอกथा	ในกาลหนึ่ง, บางที	กฺทาณํ	ในกาลไหน
สพฺพथा, สथा	ในกาลทั้งปวง,	อชฺช	ในวันนี้
	ในกาลทุกเมื่อ	สชฺช	ในวันมีอยู่, ในวันนี้
กथा	ในกาลไร, เมื่อไร	ปรชฺช	ในวันอื่น
กथाจิ	ในกาลไหน, บางคราว	อปรชฺช	ในวันอื่นอีก
อิทานิ, เอตฺรหิ	ในกาลนี้, เดียวนี้		

• ตเว ตํ ปัจจัย ในนามกิตก์ ใช้ลงท้ายธาตุ**

เป็นเครื่องหมาย ปฐมวิภัติ แปลว่า อ.อัน, อ.การ
 เป็นเครื่องหมาย จตุตถวิภัติ แปลว่า เพื่ออัน, เพื่อการ
 กาทเว เพื่อการทำ กาทํ เพื่อการทำ, อ.การทำ

• ตฺน ตฺวา ตฺวาน ปัจจัย (กับทั้งปัจจัยที่เอาเศษออกจาก ตฺวา) ในกิริยากิตก์
 ใช้ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมาย อพยยกิริยา (คือแจกด้วยวิภัติไม่ได้)

กาทฺน	กตฺวา	กตฺวาน	ทำแล้ว
-------	-------	--------	--------

* กตฺร กฺฬิณฺจณํ กว ไม่พบที่ใช้ หรือใช้น้อยมาก ** ทำให้เป็นกิริยานาม